

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет



№ 1, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339.9

*О. М. Биков,*

*викладач кафедри міжнародної економіки, Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси*

## ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ БЛОКУ БРІКС ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ

*О. М. Bykov,*

*lecture, Department of International Economics, Cherkassy State Technological University, Cherkassy*

### BACKGROUNDS OF BRICS AND FEATURES OF ITS DEVELOPMENT

*В статті проаналізовані закономірності, що призвели до становлення БРІКС – перспективної неформальної організації, що проходить становлення в якості нового центру гео економічного впливу. Описані тенденції світової економіки, які спричинили виникнення перших нових індустріальних країн, а також стали фундаментом для формування БРІКС. Розглянуті унікальні особливості формування блоку БРІКС, що відокремлюють його від інших угруповань. Схематично описаний взаємозв'язок між глобалізаційними явищами з точки зору формування БРІКС як утворення нового типу. Описані риси та цілі, що об'єднують країни блоку, а також фактори, що створюють певні перешкоди на шляху їх спільного розвитку.*

*The paper analyses the patterns that led to the formation of BRICS – the informal perspective that is becoming a new center of geo-economic impact. The author described the trends of the global economy that led to the emergence of the first newly industrialized countries, and became the foundation for the formation of BRICS. This article also discussed unique features of the BRICS bloc formation, separating it from other groups. Schematically described the relationship between globalization phenomena in terms of the formation of BRICS as a new type of economic formations. The author also described the features and goals that unite countries of the block, as well as factors that pose some obstacles to their overall development.*

**Ключові слова:** БРІКС, глобалізація, НІК, інтеграція, економічне утворення.

**Keywords:** BRICS, globalization, NIC, integration, economic formation.

**Постановка проблеми.** Глобалізаційні процеси, що розвинулись в ХХ столітті, призвели до появи ряду країн, що розвиваються, які почали демонструвати дуже високі темпи зростання та розвитку власних національних економік. Ці країни в економічній літературі отримали назву нових індустріальних країн (НІК) і вважались найбільш перспективними серед держав, що розвиваються. Їх прискорений розвиток став можливим завдяки ряду ендогенних та екзогенних факторів. Так, внутрішня соціально-політична та економічна ситуація в цих країнах була достатньо сприятливою для проведення індустріалізації та досягнення вищого рівня економічного розвитку. Головним зовнішнім поштовхом, який дозволив з'явитися на світ НІК, була зацікавленість у них з боку економічно розвинених держав, в першу чергу США та Японії.

Таким чином, сприятливі внутрішні фактори, що полягали передусім у підтримці макроекономічної стабільності всередині країни, створенні умов для високої норми заощаджень та інвестицій в країні, активності уряду в питаннях створення інституційних умов економічного зростання та ефективності його дій, а також глобалізаційні процеси, що відбувались в світі, посприяли формуванню та прискореному розвитку НІК. Сьогодні в світі спостерігається розвиток НІК нового типу, що обумовлено зміною тенденцій розвитку світової економічної системи. Реалії сьогодення світової економіки спричинили зростання значення країн та об'єднань, що володіють унікальними ресурсами та здійснюють ефективну державну економічну політику. Тому, з початку ХХІ століття найбільшу увагу дослідників з-поміж країн, що розвиваються, отримали Бразилія, Росія, Індія, Китай, а згодом – ПАР, завдяки чому виник акронім БРІКС.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Вивченням розвитку країн БРІКС та становлення їх в якості блоку займалися такі вчені, як В. Давидов, Л. Лаврова, Є. Островська, Б.А. Хейфец, Ю.С. Зайцева, І.Г. Калабеков, А.И. Салицький, О.А. Брагіна та інші.

Проте, незважаючи на досить значний обсяг досліджень, присвячених розвитку об'єднання БРІКС, питання впливу глобалізаційних процесів на становлення міжнародних організацій нового типу, а також їх вплив на світову економіку досі являється актуальною темою для досліджень.

**Метою дослідження** є визначення закономірностей та процесів, що призвели до появи БРІКС, як міжнародного об'єднання найбільш перспективних емерджентних ринків, описання цілей існування даного формування та рис, що відокремлюють його від інших угруповань.

**Основні результати дослідження.** Первісно акронім «БРІК» було створено як продукт аналітичної думки відомого економіста Джима О'Ніла провідного економіста банку «The Goldman Sachs Group Inc.», а не в якості ініціативи самих держав. О'Ніл помітив глобальне значення даних країн, а також співмірність об'ємів їх економік. Так, населення країн БРІКС складає 42% від загальносвітового, їх сукупна площа – 26% від загальносвітової, а сукупний ВВП – 14,6% від загальносвітового [1]. Звичайно, співвідношення наведених показників свідчить про досить низький ступінь реалізації економічного потенціалу даних країн, в порівнянні з розвиненими державами, проте, очевидно, що БРІКС мають значний потенціал розвитку. Ці факти, а також інші статистичні показники економічної динаміки зазначених країн склали підґрунтя для аналітичного дослідження О'Ніла, яке виявило великі потенційні можливості функціонування і впливу цих країн на глобальні геополітичні процеси. Їх положення на світовій економічній арені та стрімкий розвиток призвів до того, що нині посилюється значення концепції БРІКС як локомотиву світового торгово-економічного розвитку, як угруповання країн, здатних суттєво вплинути на трансформацію процесів глобального управління.

З плином часу вищезгадані країни усвідомили всю економічну силу даного об'єднання у глобальних економічних процесах і розпочали реалізовувати ідею об'єднання у сучасних міжнародних економічних відносинах. І, хоча зараз не всі статистичні прогнози здійснюються, на нашу думку, БРІКС – це довгостроковий проект, і більш значних результатів буде досягнуто через певний час та більш стабільну, тісну та координовану діяльність.

Слід зазначити, що для інтеграційних процесів у ХХІ столітті властива одна спільна тенденція, яку можна назвати «фрагментацією» (рис.1). Безумовно, фрагментація є фактором децентралізації. Однак, як це з усією очевидністю демонструє європейський інтеграційний процес, інтеграція, що охоплює таку значну кількість сфер як в Європейському Союзі, не може розвиватися в рамках одного і того ж механізму прийняття рішень. Більше того, існують сфери, в яких неможливе прийняття будь-яких рішень з боку інститутів інтеграційного співтовариства.

Для інтеграції в рамках БРІКС «фрагментація» стала певною об'єднуючою силою. В першу чергу, проблеми, пов'язані із залученням та використанням інвестицій, змушують країни БРІКС шукати спільні шляхи їх вирішення. В той же час, узгодження позицій та взаємодії в інших сферах співробітництва країн БРІКС більш ускладнене через відмінності геополітичних інтересів країн. У численних наукових публікаціях БРІКС називають «неформальним клубом». Частково з таким

визначенням можна погодитись, з огляду на відсутність ключових характеристик інтеграційного об'єднання в БРІКС. Однак, специфічні особливості та стратегічні вектори перспективного розвитку дозволяють ідентифікувати чинники майбутньої інтеграції даних країн.

В першу чергу, феноменальність БРІКС знаходить відображення у екстериторіальному географічному положенні країн-членів, на відміну від тих інтеграційних об'єднань, які були сформовані за фактором регіональної близькості. Кожна з цих країн є частиною колишніх імперій, наприклад, Бразилія – Португальської, Росія – Російської, Індія та ПАР – Британської (хоча певний період на території Індії мала місце Монгольська імперія, а ПАР була під владою Голландії), а Китай – Китайської (Серединної) [8, с. 642]. По-друге, країни, що входять до об'єднання, розташовані на чотирьох континентах, хоча іноді історичні паралелі співпадають [2, с. 517].

Ще одним важливим фактором є те, що країни перебувають в стадії усталеного формування ефективної ринкової системи, хоча кожен випадок має свої особливості. В цілому, спільною рисою для групи є те, що із закінченням «холодної війни» всі вони почали розвивати і застосовувати методики радикальних реформ, повністю інтегруючись у систему глобальної економіки [4, с. 53]. Крім того, вони вже являють собою важливі вузли механізму, збій в якому матиме руйнівні наслідки для всієї світової економіки.

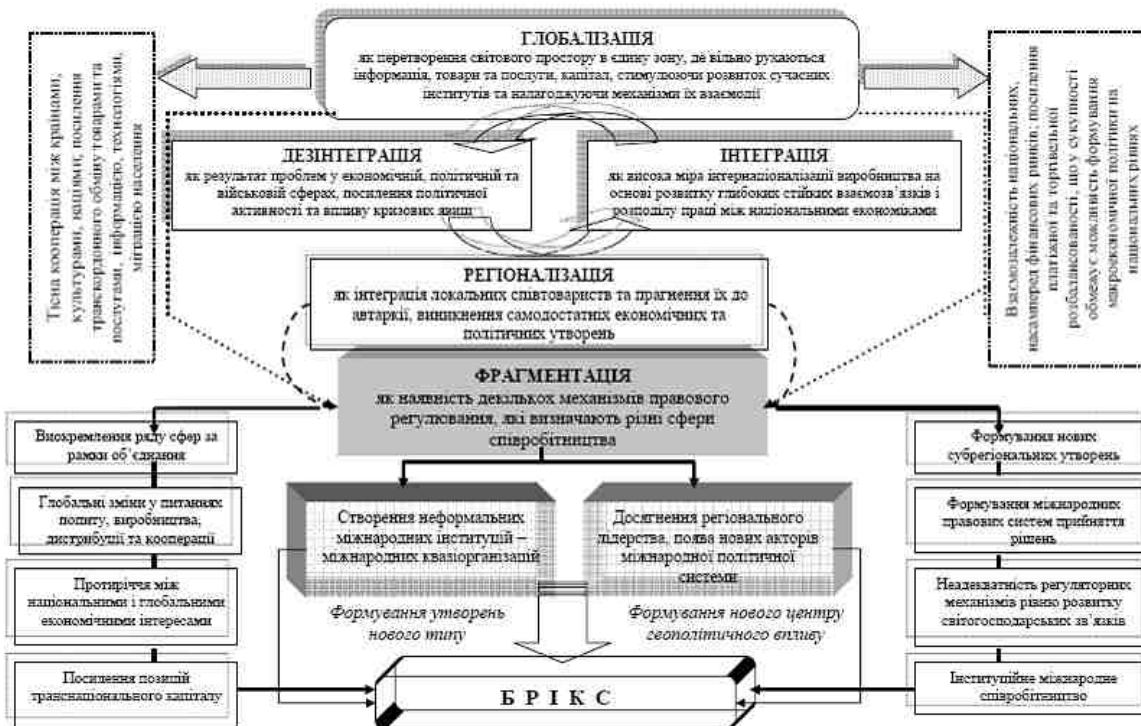


Рис.1. Передумови нового рівня політико-економічного співробітництва у світовому господарстві

Розглядаючи економічний аспект функціонування кожної з держав, на наш погляд, доцільно було б звернути особливу увагу на характер економічного порядку. В сучасних умовах геоекономічної нестабільності країни, що є членами певних об'єднань, мають тенденцію до кристалізації, а дана система потребує більшого контролю, планування та координації. Водночас, якщо розглядати стадії економічного розвитку та історіографію певних економічних і політичних питань, які мали подолати країни та їх уряди, то розвиток Росії та Китаю був більш динамічним, ніж Бразилії, Індії та ПАР. А це означає, що для них легше проходить процес адаптації до нових перетворень в економічній та політичній сферах в умовах сучасних глобальних змін у міжнародних економічних відносинах.

Зазначимо, що початкове групування країн відбувалось аж ніяк не на основі їхньої економічної подібності. Так, окремі дослідники, серед яких В. Давидов, О. Островська [3, 5] пропонують умовний розподіл країн, що входять до БРІКС, на дві підгрупи (табл. 1).

Таблиця 1. Типологізація країн БРІКС [7, с. 277]

Перша підгрупа <i>Індія, Китай</i>	Друга підгрупа <i>Бразилія, Росія, ПАР</i>
Аграрноорієнтовані економіки, що характеризуються відносною закритістю, високим рівнем контролю з боку держави та значною урегульованістю ринків капіталу	Економіки, засновані на природних ресурсах, які відкриті для зовнішньої торгівлі та фінансових потоків, характеризуються присутністю як державного, так і приватного секторів
Сповідують режим фіксованого обмінного курсу (КНР в більш жорсткій формі, ніж Індія)	Сповідують більш гнучкий обмінний курс
Розвивають стратегії, засновані на внутрішній індустріалізації (виробництві та послугах), орієнтованій на експорт, що спирається на абсолютні переваги країн	Надають перевагу експортним стратегіям, що виходять з порівняльних переваг
Валютний курс не відчув на собі інфляційного тиску внаслідок кризи 2008-2011 рр.	Під час кризи 2008-2011 рр. зафіксували циклічні зміни обмінного курсу, що обумовлено високою інфляцією
Не користувались позиками МВФ	Брали позики МВФ з метою реалізації структурної перебудови

Попри всі несхожі риси та характеристики, країни БРІКС мають багато спільного, а саме: ідеї підвищення економічного розвитку на рівні світового господарства, участь у процесах кооперації та глобалізації, розширення ринків збуту та здобуття нових країн-партнерів. Саме тому консолідація зусиль п'яти економік світу, що найбільш швидко розвиваються, може позитивно позначитися і на подоланні наслідків світової фінансової кризи, включаючи активізацію зростання інших країн, що розвиваються.

Необхідно враховувати, що країни БРІКС мають значні розбіжності, які можуть привести до зниження ефективності їх консолідованої діяльності. Населення країн БРІКС, внаслідок культурних та ментальних відмінностей, мають різні життєві пріоритети та цінності. Через належність до різних цивілізацій, відносини між населенням та його звичай всередині кожної з країн мають свою специфіку, що, в кінцевому рахунку, виражається у неоднорідності менталітету народів країн БРІКС та може стати перешкодою при постановці загальних цілей та виробленні стратегій їх досягнення. В економічному плані країни БРІКС також суттєво відрізняються між собою (табл. 2).

Таблиця 2.  
Основні демографічні та макроекономічні показники країн БРІКС, 2011 р. [6, с. 37]

	Бразилія	Росія	Індія	Китай	ПАР
Населення, млн. чол.	196,7	142	1241	1344	51
Динаміка росту населення, %	0,9	0,1	1,4	0,5	1,2
Площа, кв.м.	8459420	16376870	2973190	9327480	1214470
Експорт товарів та послуг, млн. дол. США	294453	514420	455267	2296098	117659
Імпорт товарів та послуг, млн. дол. США	312616	396276	551611	1998293	120140
ВВП, млн. дол. США	2476652	1857769	1847981	7318499	408236
Індекс росту ВВП, %	2,7	4,3	6,9	9,3	3,1
ВВП на душу населення по ПКС, дол.	11719	21248	3652	8466	11035

Росія та Бразилія залишаються в першу чергу експортером природних ресурсів, в той час як Індія та Китай зосереджуються на промисловому виробництві та сфері послуг. І, хоча дана обставина може бути використана для посилення співпраці між цими країнами, різна орієнтація економічної діяльності зумовлює різні геоелектронічні пріоритети.

Зараз БРІКС діє на базі самітів та чергових зустрічей, не має політичного устрою та адміністративної системи, але, як відомо з саміту в Нью-Делі (2012 р.), розпочинаються кроки інституціоналізації, а саме формування Банку БРІКС. Про ідею визнання групи БРІКС як перспективної також свідчить той факт, що на черговому саміті АТЕС, який відбувся у Росії у м. Владивостоці 18-19 вересня 2012 р., було надано увагу і темі БРІКС. А саме, аналізуючи слова президента Росії В. Путіна про те, що до 2015 р. (дата проведення саміту БРІКС у Росії), можливо, сформується чітка необхідність двох валют. На нашу думку, дана позиція є ще одним аргументом у темі розвитку групи. Отже, ці перетворення та ознаки інституціоналізації свідчать про все більше становлення БРІКС як інтеграційної одиниці в умовах сучасних глобалізаційних процесів.

Незважаючи на невизначеність майбутнього БРІКС, як блоку, держави, які входять до його складу, мають найбільший вплив на міжнародне середовище серед країн, що розвиваються, та потенційно являються одними з найбільших економічних сил в світі. Крім того, більшість дослідників стверджують, що країни БРІКС збережуть власне домінуюче становище в майбутньому перерозподілі сил між цивілізаціями.

#### Література:

1. База даних Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.worldbank.org/>
2. Бэр А. История всемирной торговли: монография / А. Бэр. – 1876. – Ч. I–III. – 1876. – 1021 с.
3. Давыдов В. Пробуждающиеся гиганты БРИК // Свободная мысль. 2008. № 5. С. 131–142
4. Лаврова Л. БРИКС – имитация или новая международная геометрия? / Лаврова Л. Россия: третье тысячелетие. Вестник актуальных прогнозов // Родина. – 2011. – С. 52-55
5. Островская Е. Я. Сотрудничество в формате БРИК: цели и перспективы \ Е.Я. Островская, И.С. Фирсова // Экономика XXI века. – 2010. - № 6. – с. 87-95
6. Пасмор М.С. БРИКС як феномен розвитку сучасних світо господарських інтеграційних процесів // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. - № 1042. – 2013.- с. 35-39
7. Резнікова Н.В., Відякіна М.М. Роль БРИКС у формуванні фрагментативного економічного простору // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – Вип. 6(3). – 2012 с.-274-282
8. Чубарьян А. О. Всемирная история: в 6 т. Т. 2 / А. О. Чубарьян. – М. : Наука, 2011-2012. – 929 с.

#### References:

1. The World Bank Database, available at: <http://search.worldbank.org/>
2. Ber A. (1876) *Istorija vseмирnoj trgovli* [History of world trade], Moscow, Russia.
3. Davydov V. (2008) "The awakening giants BRICS", *Svobodnaja mysl'*, vol. 5, pp. 131-146.
4. Lavrova L. (2011) "BRICS – imitation or new international geometry?", *Vestnik aktualnih prognozov*, pp. 52-55.
5. Ostrovskaya E. (2010) "BRIC cooperation: aims and prospects", *Ekonomika XXI veka*, vol.6, pp.87-95.
6. Pasmor M.S. (2013) "BRICS as a phenomenon of the modern world economic integration process", *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina*, vol.1042, pp.35-39.
7. Reznikova N.V., Vidiakina M.M. (2012) "The role of the BRICS in the formation of the fragmentative Economic Area" *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, vol. 6(3), pp.274-282.
8. Chubarjan A.O. (2011-2012), *Vsemirnaya istoriya: v 6 t. T. 2* [World history], Nauka, Moscow, Russia

Стаття надійшла до редакції 08.01.2014 р.